

Bilaga 1. Lagstiftning

Ramdirektivet för vatten (2000/60/EG)

Inom EU regleras vattenfrågor enligt Ramdirektivet för vatten. Direktivet är juridiskt bindande för samtliga EU-länder. Direktivet innebär att samtliga utvalda vattenförekomster ska uppnå god status/potential¹. Direktivet har införts i svensk lagstiftning genom miljöbalken med tillhörande förordningar och föreskrifter.

I Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19) beskrivs hur klassificering av ekologisk status eller potential och kemisk ytvattenstatus ska utföras. Föreskrifterna ska tillämpas av vattenmyndigheten i arbetet med fastställandet av MKN. I lagstiftningen klargörs att en myndighet/kommun inte får tillåta en plan/verksamhet/åtgärd som riskerar att försämra eller äventyra möjligheten att nå MKN. Enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram ska kommuner genomföra både översikts- och detaljplanering enligt plan- och bygglagen så planerna bidrar till att MKN kan följas.

I plan- och bygglagen hänvisas till miljöbalkens regler för miljökvalitetsnormer. Enligt PBL kap 11 §10 ligger normerna till grund för ingripande vilket innebär att kommunala beslut om detaljplaner kan upphävas av Länsstyrelsen. Varje plan behöver utreda sin påverkan och eventuella behövliga skyddsåtgärder avseende MKN. Förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön redogör hur vattenförvaltningen ska ordnas.

Exempel på vägledning:

- Miljögifter i vatten – klassificering av ytvattenstatus (2016:26)
- Vägledning för tillämpning av HVMFS 2013:19

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Miljöbalken ställer krav på verksamhetsutövare samt fastighetsägare att se till att dagvatten renas eller tas om hand på ett sätt så att det inte orsakar olägenheter för människors hälsa eller miljön. Krav på att vattnet renas eller tas omhand kan därmed ställas.

Benämningen dagvatten används inte i miljöbalken. Att utsläpp av dagvatten ändå omfattas av miljöbalkens krav kan utläsas av kapitel 9 i miljöbalken. Exempelvis så faller dagvatten under definitionen för avloppsvatten i de fall det avleds för avvattning av mark inom detaljplan eller en begravningsplats. Enligt Havs- och vattenmyndighetens rapport, Juridiken kring vatten och avlopp, likställs dagvatten med avlopp om följande tre rekvisit är uppfyllda (HaV, 2015):

- Det har vidtagits mänsklig åtgärd för att avleda vattnet
- Vattnet finns inom detaljplanlagt område eller inom äldre stadsplan
- Vattnet avleds inte endast för en viss/vissa fastigheters räkning

¹ Ekologisk potential är en term som beskriver vilken nivå som kraftigt modifierade vattenförekomster ska uppnå kopplat till MKN.

Om dagvattnet klassas som ett avloppsvatten enligt 9 kapitel 2 § miljöbalken och en avloppsanordning inrättas, kan det krävas att man gör en anmälan eller ansöker om tillstånd för anläggningen.

Även om dagvattnet inte är att beakta som avloppsvatten kan det ändå inrymmas i definitionen av miljöfarlig verksamhet. I de fall dagvatten kan vara en olägenhet för människors hälsa och miljö gäller kraven i miljöbalken.

Om en fysisk åtgärd som förändrar vattnets djup eller läge, avvattnar mark, leder bort grundvatten eller ökar grundvattenmängden genom tillförsel av vatten ska utföras kan det vara anmälnings- eller tillståndspliktig vattenverksamhet enligt 11 kapitel miljöbalken. Är åtgärden inte tillståndspliktig bör anläggningen anmälas för samråd enligt 12 kapitel 6 § miljöbalken.

En verksamhetsutövare är skyldig att planera och kontrollera anläggningen för att motverka att olägenheter för människors hälsa eller skador på miljön uppkommer, genom så kallad egenkontroll. Detta följer av 26 kapitel 19 § miljöbalken. Kravet på egenkontroll gäller oavsett om verksamheten är tillståndspliktig, anmälningspliktig eller inte. Vid behov kan också tillsynsmyndigheten enligt 26 kapitel 22 § miljöbalken förelägga en verksamhetsutövare att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Verksamhetsutövare för dagvatten kan exempelvis vara fastighetsägare, väghållare, verksamhet som bedrivs på platsen eller den som ansvarar för ledningarna.

Skulle en miljöskada uppstå är det tydligt i miljöbalkens 2 kapitel 8 § att det är den som orsakar miljöskada som också bär ansvar för att avhjälpa miljöproblemet eller miljöskadan, avhjälpan åtgärder är anmälningspliktiga. Noterbart är att upplysningsplikt gäller för när en olycka inträffar och/eller förorening påträffats.

De krav/förbud som ställs utifrån miljöbalken får inte vara mer ingripande åtgärder än vad som behövs. Tillsynsmyndigheten ska därför alltid göra en rimlighetsavvägning med hänsyn till nyttan av skyddsåtgärden och andra försiktighetsåtgärder jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Lagen om allmänna vattentjänster (SFS 2006:412)

Lag om allmänna vattentjänster (LAV) reglerar kommunens skyldigheter och rättigheter när det handlar om tillhandahållande av allmänna vattentjänster (Miljö- och energidepartementet, 2006). Första paragrafen lyder:

”Bestämmelserna i denna lag syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön.”

Detta innebär att kommunerna har ett långtgående ansvar för att ordna vattentjänster och därigenom hantering av dagvatten. Om det finns behov av att ordna vattentjänster i ett större sammanhang för att skydda människors hälsa eller miljön så ska kommunen enligt LAV:

”Bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA-anläggning.”

Enligt LAV ska kommunen därmed upprätta verksamhetsområde för de vattentjänster som behövs till skydd för människors hälsa och/eller miljön.

Plan- och bygglagen (SFS 2010:900)

I plan- och bygglagen hänvisas till miljöbalkens regler för miljökvalitetsnormer. Enligt PBL kap 11 §10 ligger normerna till grund för ingripande vilket innebär att kommunala beslut om detaljplaner kan upphävas av Länsstyrelsen. Varje plan behöver utreda sin påverkan och eventuella behövliga skyddsåtgärder avseende MKN.

Plan- och bygglagen (PBL) ger kommunen verktyg för att styra placering av bebyggelse och anpassa fysiska förutsättningar för att möjliggöra en fungerande dagvattenhantering i bebyggd miljö (Boverket, 2015). Lagen reglerar kommunens planläggning i form av översiktsplan och detaljplaner. Dessutom styr lagstiftningen prövningar av förhandsbesked och lov. Grundtanken i PBL är att mark- och vattenområdets beskaffenhet, behov och läge ska bedömas för att säkerställa att områdenas användning blir och förblir ändamålsenlig.

PBL ger kommunen möjlighet att reglera förutsättningar beträffande fysisk miljö och ansvarsfördelning för att anpassa hanteringen av dagvatten (Boverket, 2015). Noterbart är dock att vattnets kvalitet och kvantitet inte kan regleras av denna lagstiftning.

Enligt PBL ska översiktsplaner syfta till att ge vägledning beträffande beslut som rör användningen av mark- och vattenområden samt klargöra hur byggd miljö ska nyttjas, utvecklas och bevaras (Näringsdepartementet, 2010). I PBL klargörs att kommunen bär ansvar för att översiktsplanen visar vilken inriktning utvecklingen av den fysiska miljön har på lång sikt.

PBL ger stöd för kommunerna att, genom fördjupningar eller tematiska tillägg till översiktsplanen, slå fast mer detaljerade förutsättningar för hur geografiska områden ska utvecklas och bevaras (Boverket, 2015). Boverket säger nedanstående om vatten- och dagvattenhantering i översiktsplaneringen.

”Vattenanvändning och dagvattenhantering är frågor som på olika sätt självklart är lämpliga att närmare behandla i den översiktliga planeringen eftersom vattenförhållandena på flera sätt utgör förutsättning för markanvändning och exploatering.”

Genom PBL ges kommunen rätten att lösa in mark som exempelvis ska bli allmän plats (Boverket, 2015). Lagen ger också kommunen möjligheten att i detaljplaner reservera mark för de anläggningar och anordningar som krävs för att tänkt exploateringen ska vara lämplig.

PBL 11:10 (Länsstyrelsen ska överpröva kommunens beslut rörande en detaljplan ifall en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap miljöbalken inte följs).

Fastighetsbildningslagen (SFS 1970:988)

Den fastighetsrättsliga lagstiftningen utgörs i första hand av Jordabalken (JB) och Fastighetsbildningslagen (FBL). Det är länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet efter att lantmäterimyndigheten tagit beslut om fastighetsbildning. I 3 kap FBL finns de allmänna lämplighets- och planvillkoren för fastighetsbildning (avstyckning, klyvning m.m.). En fastighet ska vara lämplig för sitt ändamål. Ska fastigheten användas för bebyggelse ska finnas möjlighet till anordningar för vatten och avlopp. Fastighetsbildning får inte ske i strid mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Om detaljplanen föreskriver lokalt omhändertagande av dagvatten bör det alltså var möjligt att uppfylla även i

fastighetsbildningshänseende (Dagvatten - teknik, lagstiftning och underlag för policy, Miljösamverkan Västra Götaland, 2004).

Jordabalken (SFS 1970:994)

Jordabalken (JB) handlar bl.a. om rättsförhållanden för fast egendom d.v.s. jord. Bestämmelser om rättsförhållandet mellan grannar finns i 3 kap JB. Var och en ska vid nyttjande av fastighet ta skälig hänsyn till omgivningen så att inte skada uppstår. Vid grävning eller likande arbeten ska man vidta de skyddsåtgärder som är nödvändiga för att förebygga skada på angränsande mark. Av detta kan tolkas att en ändring av det naturliga dagvattenflödet inte får göras om det innebär negativa konsekvenser för omgivande mark. (Dagvatten - teknik, lagstiftning och underlag för policy, Miljösamverkan Västra Götaland, 2004).

Väglagen (SFS 1971:948)

Sammanställningen nedan är till största del tagen från Miljösamverkan Västra Götaland, Dagvatten - teknik, lagstiftning och underlag för policy (2004). Väglagens tillämpningsområde är allmän väg, ej gata när kommunen är väghållare. Till väg hör vägbana och övriga anordningar. Allmän väg är riksväg eller länsväg. Vissa större vägprojekt ska även tillåtlighetsprövas av regeringen enligt MB 17 kap. Miljöbalkens hänsynsregler, hushållningsreglerna i 3–4 kap. och regler om miljö kvalitetsnormer ska tillämpas vid prövning av ärenden enligt väglagen. Inför byggande av allmän väg ska den som ska bygga vägen (Vägverket eller kommun) göra en förstudie. Vid utarbetandet av förstudien ska samråd ske med länsstyrelser, kommuner, ideella naturvårdsorganisationer och berörd allmänhet. Efter samrådet ska länsstyrelse besluta om projektet kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Om förstudien visat att flera alternativa vägdragningar behöver studeras ska en vägutredning genomföras, vägutredningen ska innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. Nästa steg är en arbetsplan. Därvid ska, om det inte redan gjorts, en miljökonsekvensbeskrivning göras. Arbetsplan skall ställas ut för granskning, tillsammans med miljökonsekvensbeskrivningen. Arbetsplanen fastställs av Vägverket efter samråd med länsstyrelsen, vid oenighet hänskjuts frågan till regeringen.

Anläggningslagen (SFS 1973:1149)

Anläggningslagen kan vara den lagstiftning som jämte LAV har störst möjlighet att ordna en gemensam dagvattenhantering då den har som mål att tillgodose ändamål för stadigvarande betydelse för ett flertal fastigheter. Anläggningslagen kan inte användas för en allmän vatten- och avloppsanläggning eller för markavvattning. Värt att notera att anläggningslagen reglerar hur fastigheterna gemensamma behov kan tillgodoses. Själva verksamheten, att tillhandahålla tjänster som bortledning av dagvatten, kan behöva prövas enligt miljöbalken. (SVU, Nr. 2014–07)